

63.3(49KP-CKMT)

94(477.42)

М 36

Т. А. Максими

Исторични етюди про

ЖИВОТЪТ

*Възвук 1
(1928-1930 гг.)*

Геннадій МАХОПІН

*Історичні етюди
про Житомир*

Випуск №1

(1898–1900 рр.)

6990
1/2
1/2

ISBN 988-977-421-194/977-421
ISSN 05-20479p=0520479p
M 38

Manópio E. B.

M 38 Escopadas etivas pro Bazarop, Volunt. 191. (1998-1999 pp.). - Bazarop: Bazarop-
B. B. Cotacambó, 2018. -- 44 p.
ISBN 978-966-1663-13-1

1/2

Перший номер «Базароп» вийшов про Базароп відразу після війни, у часи на протязі
кортини вивчення розкриття Базаропу, коли місто налічувало 100-108 жителів. Базароп
в культурному відношенні і збереження на своїм рівні і на території міської території
друг. Книга може бути використана в різних формах, студентів, викладачів, в інших місцях, що робить
книгу місто Базароп.

ISBN 988-977-421-194/977-421
ISSN 05-20479p=0520479p

108 29 25

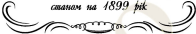
Бібліотека міської
назва Базароп
Базароп, 191

ISBN 978-966-1663-13-1

0520479p, 002

Загальні відомості про Житомир станом на 1899 рік

Наприкінці 1899 року у місті налічувалося 79022 мешканці. З них:

1. За статтю 38794 чоловіки і 40228 жінок.

2. За соціальним станом:

- ставників дворан – 1027 чоловіків і 1448 жінок;
- особистих дворан – 3052 і 3148 жінок;
- громадян ставників – 86 чоловіків і 96 жінок;
- громадян особистих – 120 чоловіків і 130 жінок;
- купців – 296 чоловіків і 317 жінок;
- міщан – 31219 чоловіків і 31423 жінок;
- міських військових регулярних військ – 217 чоловіків;
- міських військових безстроково відряджених і тимчасових – 1297 чоловіків;
- міських військових пенсіонерів і їх родичів – 87 чоловіків і 92 жінки;
- міських військових осіб, які не належать до вищевказаних категорій – 1078 чоловіків і

1069 жінок;

- священиків – 668 чоловіків і 678 жінок;

- духовних – 84 чоловіків і 70 жінок;

3. За віросповіданням:

- православних – 15226 чоловіків і 15333 жінки;

- римо-католиків – 732 чоловіків і 772 жінки;

- римо-уніятів – 7438 чоловіків і 7532 жінки;

- протестантів – 107 чоловіків і 107 жінок;

- євреїв – 15918 чоловіків і 15947 жінок;

- мусульман – 11 чоловіків і 26 жінок;

- члени православних – 19 чоловіків і 14 жінок;

- армієво-громадянського віросповідання – 3 чоловіки і 4 жінки;

- односторонні – 297 чоловіків і 303 жінки.

За 1899 рік народилося дітей:

- у шкільній – 1279 хлопчиків і 1156 дівчаток;
- поводилося – 86 хлопчиків і 75 дівчаток.

Протягом 1899 року померло 879 чоловіків і 733 жінки.

Найвищою посадовою особою був волоський губернатор Йосиф Якович Дрозд-Борковський. Його заступником, віце-губернатором, – Петро Іванович Катаней. А міською головою був А.Д.Давидовський.

Благодійники міського округу служили А.Селенський.

Облава міста

Загальне враження про Житомир складалося у мене міста або його мешканця з розрізнених картинок – їх проглядаючи, так і павтом, далеко не приваблював. З цієї мотивації і почало римописання Житомир. Доповсюди газети «Волиня», який підписався як «хрестівар», так передавав свої враження у вмісті «По уявям Житомира» (газета № 3) січня 1898 року):

«Я уперев, що кождий, приехавший в Житомир в первый раз, пройдет по нашим улицам, и никто не задаст себе следующий вопрос:

1. Неужели в Житомирѣ так много больнаго, что такая масса аптечных складов?

2. Неужели в Житомирѣ такая масса грязных людей, что так много прачешных заведений? И наоборот, неужели так много чистых, что здесь только один и то очень плохой баян?

По Киевской улице работ в гонгах от вывесок: «аптечный склад» и «прачешное заведение». Аптечные склады без всяких добавлений, но в прачешном заведении «сперва» по существу прилагаются («Петербургское», «Московское», «Венское», «Берлинское») славом, какое вам угодно, только не житомирское.

Прочим, очевидно, считают для себя равносильным числиться житомирскими, хотя это им ничуть не мешает стареть белѣе житомирцев и драться за это житомирские щипы. Не знаю, как в Вене, а в Москве прочим ищут не хуже житомирских драут белѣе и замешают новое старым.

Большая Бердичевская улица считается одною из главных улиц Житомира. На ней, как и подобает, имеются порядочные магазинны, с выставками на окнах. Вы идѣте по улице, останавливаетесь около окон, рассматриваете выставленные вещи и думаете, что вы находитесь, ну – хоть на Киевском Крещатику. Вдрут рядом с магазином какого-нибудь швейцара, в окне которого вы рассматривали «золотую» вещь, молочная паночка, из которой так исеѣт слѣй-

дней и другими не менее приятными способами, что вы несколько затмеваете нас, быстро проводите... и намыкаетесь в подполье ворот соседнего дома на «философское отделение» молочной пивоварни.

Какая-нибудь, чуть не библейская еврейка сидит на табуретке, валяя свой горшок с утиной для согревания рук, а на столе ее бублики, орехи, пряники, яблоки, апельсины и проч., и всё это накрыто каким-то радением, слегка смахивающим на половую тряпку. И это в центре города!..

Ця ж газета «Воляны» у номері за 4 травня 1899 року подавала таку картинку у замітці «Безобразные уродушки»: «Наша Бифаральная улица – это в своём роде Московский торговый ряд. Здесь ежедневно, от утра до поздней ночи почти безпрерывно своею оживлённою движущеюся как проволока, так и прелестью... Троггары этой улицы значительнее рас. чем требуется правилами и, кроме того, троггары эти, почти на всём своём протяжении, загромождены безобразными веревочками рукоушени. В рукоудухах этих ведётся всякая торговля «галантирными товарами» и тут вечно толкутся неопытные покупатели. Прохожие же остаются пробираться по мостовой, ежеминутно рискуя спутаться под копытами лошадей, безпрерывно слышащих здесь выкрики и помозгов.

Две живые лавки, выходящиеся равные в разных концах кафедрального собора, валяе размещаются не только на одной и той же улице, но даже в одном и том же доме, почти рядом дверь с дверью, да стал на прямой и уличный Подольской улице. Благодаря такому соседствительству да стал существующему обычаю опорожнять «качкины» тут же около каибаной лавки, улица эта весь день выгромождается прикладывающимися в «животинной власти». Мостова же, как сытом, рыскала проблемами.

Дуже часті нарікання викликавала Чуднівська вулиця (тоді вул. Черняхівська). У номері за 14 липня 1899 року газета «Воляны» писала «Ця, жасобурнаця знаменитого сорту жидівськими уличка знаменитая вместе с тем также знаменитым местом прогулок так называемых «супиников» и вообще альфонсов всех «оттепков». Принят для жрид того мундта, який прохвещает на Чуднівській, а благодарностию горожан отводитом на окраины, жридём выбираются самые нездоровые и не имеющие никакой будущности. Так следовало бы поступать и у нас, и нужна прежде всего основательная очистка всех «жидовских дворов» и других однообразных учреждений, свалкивающихся на Чуднівській ринку».

Постійною проблемою для жителів був канал, яка протягнулася від Житнього базару аж до Великої Бердичівської вулиці. Щодня настил у ринку місцях проважковался і це становило загрозу не тільки для дітей, а й для дорослих, особливо у такому жару доби, адже канал був досить глибоким і забрала кілька життів дітей (як, для прикладу, 20 квітня 1899 р.).

Гіпнотичу картинку, яка постала внаслідок знаменитих публікацій, організувала комісія іншого характеру, від показували прогресивні зміни у місті.

Будівальний буц

Варіант і прикметним явищем кінця XIX століття були інтенсивна розбудова міст, що зумовлювалося акселерацією розвитку підприємницької діяльності, промислового виробництва та торгівлі. Свідченням цього явища було і в Житомирі. Газета «Воля» у номері за 18 листопада 1899 року опублікувала статтю «Строительный прогресс в Житомере», у якій, зокрема, розповідалося:

«За последний строительный период Житомер обогатился тремя новыми домами, в социальном, большей частью деревянным. Однако не есть среди них несколько домов каменных, удовлетворяющих новейшим требованиям архитектуры, а отчасти комфорта. К таким постройкам относятся общественные здания как общества взаимного кредита (проект инженера Асвадурова), родильного приюта имени братьев Дуровых (пр. инж. Либровича) и из частных построек: дом против бывшего клуба на Киевской ул. (пр. инж. Либровича), дом Тробеля на Михайловской (пр. инж. Ветана), дом Фельдмановича на В.Бердичевской (пр. инж. Шоломского), дом Рейтшберга на углу Московской и Киевской ул. (пр. инж. Либровича), дом Ракошского на Михайловской ул., два дома на Рыбной ул. (пр. инж. Либровича). На проспекте Житомира построено также капитальное здание – дом кооператива малочисленных престарелых (пр. инж. Ветана). В нынешнем году закончена постройка сиротского дома (пр. инж. Пальману) и впервые заканчивается постройка санатория (пр. инж. Афанасьева).

На Центральной ул. построены громадных размеров деревянные 2-этажный дом в усадьбе Байнастовой и такой же по Михайловской, в усадьбе Бернштейнов. Теперь уже редко встретить постройку, возводившуюся без участия и наблюдения техника, что еще недавно было общим правилом».

Прогресивній зміні висловилися у тому, що у той час почали проводити центральні парові опалення у будинках. Про це писала 13 жовтня 1899 року місцями газета: «Центральное паровое отопление, в качестве последнего спо-

ня» буде проведено в некоторых из строящихся в Житомир крупных зданий. Так, переговоры об устройстве парового отопления ведутся с приближенными сюда из Лодзи инженерами Ардушицкими привлечением общества взаимного кредита, строительным семинарием и обществами при ней. Центральное отопление устраивается уже владельцами гостиницы Манеж и Каролинским.

Одна, как бычимо, у подобно видениям будинкам передбачається технічна новизна, які значно поєднували побутові умови (до них належать і проведення водопроводу, канізації тощо). У підприємницькій сфері не значно підвищувало конкурентоздатність; це було також викрадено для Ілліва.

Поломок трамвайного руху у Житомирі

Як відомо, перший у Європі трамвай по чині першочерги пасажирів 1881 року у місті Ліхтерфельд, що поблизу Берліна. Рухався він зі швидкістю 30 км/год і розрахований був на перевезення до 20 пасажирів, які мали сидіння місця. У Житомирі до справи запровадження трамвайного руху приступили на початку 1898 року, коли трамвай для міста у двох містах подільської Російської імперії – Києві (з 1892 р.) і Нікопольському Нагір'ї (з 1896 р.). Одначасно з Житомирем подібні роботи велися і у Москві. 4 березня 1898 року Житомирська міська дума затвердила проект будівництва трамвайної колії, розроблений Л.Я.Палайковим. Головним ініціатором цього будівництва був почесний громадянин міста І.І.Куцалер, він і керував увесь робочий процес, колія завершилася 18 серпня 1899 року.

Відкриття трамвайного руху було проваченим на 22 серпня і відбувалося в урочистій офіційній формі. Газета «Воля» так описувала цю подію:

«К 12 ч. дня в рамуукраїнській фелігані в міській усадьбі коністростанції на Маш. Бардичівської вулиці стали з'являтися притрамвайні гості – предсидатель передсідного самозустрітання, начальствовацше місце, інженери и др. Сявду гостей велич дождя, который начался как раз около полудня. К часу дня, когда дождь несколько утих, прибыли прославленный Панскій, спивский владивну-волинский, в сопровождении исп. делами волинского губернатора П.И.Катаня, управлюющей казначейской палатой З.З.Мариниц, председателю окружного суда В. К. Губер и др. Началось молебствие, которое совершал прославленный в состроившем соборного дуповництва, в здании вагоного депо, где для малой был сооружен помост, покрытый алтарем. После освятительной помпиданій и д. губернатора П. И. Катанскій одним поворотом ручки коммутатора дал ток на ливню – и тем церемонія завершилася. Немедленно стали выезжать вагоны, в которых места занимали, и д. губернатора и другие почетные гости – движение началось. Приблизительно в двам с половиною часам

всі гості були доставлені в городську думу, в залі якій сформовані був банкет. Здесь гості зустрічали представителі городских и подольських путей генерал Д. Н. Головачёва и иверскаго общества Н. Н. Кулишера. Соборный протомерей благословеніи стол... Первым toast за здоровье Государи Императора проинес: и.д. губернатора П. Н. Каталей. Затем генерал Д. Н. Головачёв проводил toast здравую за начальника яриі генерал-губернатора М. Н. Дроговорова».

Потім були гості за ініціатора запровадження трамвайного руху П.Кулишера та багатьох інших осіб. Під час банкету присутні зробили пожертвування Житомирському благодійному товариству (магачам було зібрано 122 р. 65 коп).

Отже, з 22 серпня 1899 року почався трамвайний рух, який здійснювався коліями по Чуднівській вулиці (тепер Чернівецька вулиця) від п. Татарова до площі Олександра II (тепер Соборна), далі по Київській вулиці до вокзалу, а також по Великій Бердичівській до-гарнійській вулиці (В. Бердичівська, 72), по Старо-Вільській і Вільсько-Шостківській (зараз вул. Парсонска) до російського кладовища. Всього по місту рухалося 8 вагонів зі швидкістю в середньому 10 км/год. Кожен вагон був розрахований на 16 пасажирів (місць всередині і на 6 стовпчиків – у відкритій частині). Проїзд коштував 5 коп.

Поїзда трамвая привносили особливе смородіне: показувалися в павозкине життя міста. «Ніхто, сагратилося, Дрогождіваной трамвай нечачі функціонировать, и те вагонозарики, которые в последние дни довольно напряженно мучились своим ртом и нозд, составлялись в боты с трамваем и дерна раскрытыми рты от изумления – видно дружить, скоро дадут себе отдых, когда приважуту к быстро исполняющим всяким вагоном своего трамвая».

У кожному вагоні був кондуктор, який продавав пробні квитки. За свою роботу він одержував місячну платню в розмірі 20 руб. Оскільки адміністрація трамвайного об'єднання протягом першого місяця трамвайного руху збільшувала оплату йогої служб до 35 руб., однак це не було зроблено). Чітко встановлювалися правила не передбачалося, а здійснювалися за законом. У зв'язку з цим нерідкими були скарги і курйозні випадки. Так місячна газета «Вольные» писала: «Народу с справедливимй парижскими пробниками на неводативность кондукторов, отпавняющагося оспиваливать вагоны и указывающаго пассажирам местях, попадаются курйозные пробования. На двух вагонах, движущихся по направлению к вокзалу, был задорожан на уту Мещанской (тепер Милуцьківської) утвари какой-то горничной. На предложени кондуктора садиться, соривающаго ответили: «обождайте, сейчас барыня оденется и пойдет» (!). Другой случай произошел по той же Киевской утвари. На этот раз дама старалась задорожан вагон чрез открытую в окне своего дома фургонку. Кондуктор, торопясь доставить пассажиров к поезду, не мог, конечно, выполнить это странное пробование. Дама разобидалась и подала в управление трамвай фирмет-

ную малобу (3). Газета робить свій знаменитий заголовок: «Некоторые спокр- рет на трамвай, как на своего замороженного «чужака» – конечно, вследствие келешивання такой простой вещи, как релієна между извозчиком, вету- кам одного, и трамваем, споживая потребности многих».

Відкриття трамвайного руху по календарним кундам привнесо до бага- тьох передбачуванок і передбачуванок наслідків: протистояння в містечка- ма, що іноді набувало характеру диверсійної війни з боку останніх, а також різного подорожництва квартир у будинках поблизу трамвайного шляху.

Квартирное

НОВОСЛАВЬЕ

Близость служивцев-чиновников, учителей, творца за велика група населення мешкала у найменших квартирах або кімнатах. Мистрова газета «Восток» відражала, що тіка за оренду житла у Рос. Царській імперії значно вище, ніж: в багатьох країнах Європи: «В Цюриху, Женеві, Паризі, Брюсселі, Агтерштедті за 20 франків (звичайно поповнявши рублем) можна мати ур-бана кімнату в 2-3 особи з милою мебеллю, прислугою в постільними бешетами. В Вільні в Любліні, три квартири значительно дорожче, соб-таки за 10 руб. приблизительно можна мати «чисто хорошую мебларованну кімнату в центрі города (матися на увазі, на місці)». Между тим в Петербурзі, влітку Павлово, ціл мебларованих кімнат довжало 10-20 руб (без прислуги в проч.). Під курс обстоити девон в Москві, где берале люди третят на квартиру поповняти зароботка. Київ в Одеса в этом оттождиванні не остават от столиці». Не був виключеном і Житомир. Підтверджуючи цьому, накрома, с описуваном в газеті «Восток» 20 серпня 1899 року: «За 150 руб в год одрабѣт в этом квартирі о 2-х кімнатах с кухней, влізної прихожою, влізною в пр. Адрес: Набережная, влізно от 4 Сул-варів». Але треба зауважити, що це була тоді окрайна частина і непросторивий район – у центрі квартири цінувалися значно вище.

Здавалося квартири в оренду було дуже врибутокном бізнесом, і про це писала мистрова газета: «Квартиры в этом году очень дорого, несмотря на огромное количество новых выстроенных домов. Впрочем, эти новые дома созданы по причудливой фантазии владельцев домовладельцев как будто только для того, чтобы доставлять как можно больше дохода владельцам и возможно более неудобств жильцам. Каждый новый дом – это огромный каменный ящик, разделенный на массу клеточек-квартир. Дворы домовладельцы застраивают так, что там нетде повернуться шевелочку. Есть у нас также дома, которые буквально загромождают Нова калитка. Можно себе представлять, как будет поддировиваться в этих домах сколько-нибудь свободное санитарное состояние». Безумно, значно краше уютові були створені у врибутокном («дворянськ») будинках барона І.М. де Шадуріа, яких у Житомирі малочувалося 8.

Така різна конкуренція

Звичайно ідеєю, що рівності майтальства відносилася гуманності наростання конкурентної боротьби між виробниками, виробними різних послуг. І ця боротьба може вестися різними способами – підлимими і негідними. Чудовим і, у певній мірі, рідкісним прикладом культурної перемоги наду була діяльність батька і сина Уманських. Газета «Вольне» 5 листопада 1899 року зарекомендувала «вообщє конкуренція, організовану банкою Уманською, оточувалась самим вигадливим образом на судителів-судачих до тих банок, рахувалися на більш простую публіку. Старань не отставать от нових, отеня приключив банк, и содержатель старее, до того нахвалывавши скорее трамвай сарай, вынужден был подтянуться, поместиться и промеще банк в более приличный вид».

Про вигори лавки Уманської повідомили реклама, яку почала публікувати постійна газета «Вольне»:

«Первоклассная баня Уманская по Старо-Жандаровской ул. открыта ежедневно, кроме праздничных дней. Баня устроена по образцу столичных бань; фильтрованная вода по специальному водопроводу. Имеются отдельные номера со всеми удобствами. Баня имеет громадное значение в гигиеническом отношении. С почтением М. Г. и М. М. Уманские».

Приклад негідної конкуренції, на жаль, було значно більше. З початком трамвайного руху містяни одержали серйозного конкурента, адже вийти у трамвай по одній лінії (тобто безпересадочною, наприклад з пл. Соборної до вокзалу) коштувало 5 копійки, а вийти однокільним візником (але самим маршрутом коштувало 25 коп). Тому містяни періодично намагалися зрвати рух трамвая, підкаладючи на рейки камінці, колоски тощо. Звичайно, у ситуації, що склалася, першим було взяти пасажирів дивним способом: плати – і на 20, і навіть на 15 копійки.

Жорстка конкуренція існувала і між торговцями. Чисельні приклади її наводила газета «Вольне». Зокрема, у публікації за 16 липня 1899 року: «Зачинание покушателей, вообщє притянуемое в Житомирские пельи на базар и в ба-

ярных личинок, но можно встретить и со стороны в. паз. «малышенок». Так, по Кавказской ул., по свидетельству очевидца, две дамы у дверей мясного магазина Журмалына подхватили форменному нападению со стороны каких-то оборванных мальчишек, тащивших их в другую, соседний мясной магазин. Дамы возмущены были протроном поведением, и тогда только им удалось вернуться на рук раскормив мальчишек. Двое часто прикажником одного магазина были свои «юносы» из соседнего, властвовали пидвала і т. і.

Большое развитие набрала история конкуренции житомирских і винницких ассенизаторів, про яку рассказывала газета «Болыня» 21 грудня 1899 р. у статті «Тоже конкурентам»: «Всю не знает, что в Житомире существует таинственное сословие подрядчиков по ассенизации! Рабочих, выискивающих на бочке нечистоты на Александровской, Дмитровской, Молчановской и других улицах для этой цели уличая ещё нередко городские услужливые или не услужливые, то вот увидать. Житомирские ассенизаторы потребовали от Галицкого покла 3000 р. за чистку ретрадов в течение года. Заведующий хозяйством не хотел дать этой сумме и был «честного мнения»: ассенизаторы долго не думали, а потом им пришлось на один раз отстоять заплатить 400 р. Узнав об этом, какие-то винницкие предприниматели предложили свои услуги Галицкому полку на более выгодных условиях. Но приблизительно сюда «деловиты» винницкой «формы» подверглись высылке: из города выехали, житомирские ассенизаторы и бедным делегатам возмездие так, что один из них до сих пор (уже два месяца) лежит в больнице, а другому пришлось заплатить раком на голове. Винницкие предприниматели, однако выжили пародом упрямым и, выискивая отдаленные рекомендации от военных частей, расположенных в Виннице, прибыли сюда и взяли подряд на вывоз нечистот за 2000 р. (вместо 3000, которые просили местные ассенизаторы). Не утешив, однако, новые подрядчики спеть на работу, так им пришлось пометить, что винцы возмездие с тростом выехали ассенизаторы. Начать с того, что по нарушению последних урядник поехал на Брацлавску, где поселились винницкие подрядчики и жили так, что они выискиваются оттуда за неисполнені права жительства. Тщетно思量иво винницкие парки, что они прибыли сюда наметив, на время, что по закону стретит их возбраняется и в сельских местностях. Затем винцы начали маршевыми винты нечистоты на вывоз в деревня близлежащих крестьян, хотя последние очень просили об этом, для даровое удобреніе для их годных посевных пача. Много лет винки, житомирские ассенизаторы, не только выехали в деревня, но и прямо выискивали нечистоты в близкающую речку – и вышло им не препятствовал «им недостатком пивания». Теперь же урядник ещё возможным проводить ценом пача направит в наблюдении за тем, чтобы ассенизационные оботы не были направлены на крестьянском поля, а возмездие в гору, через весь город, винцимо куди».

Выгляді, проблема житомирських ассенизаторів була одна з найбільш обго-

Кафа небесна

ворованим на сторінках місцевої преси.

Саме так характеризували громадськість міста і місцями влади аскаваторів. Іноколи це виглядало на жорстку гру (і бодай опалити, звичайно), яка перетворювалася або в відвертий замах на міщанство, або на вигаданий обман Іє. Міщани газета «Вольна» критикувала їх у своїх чисельних публікаціях. Зокрема, у номері за 28 лютого 1899 року: «Відома аскаваторів, в подвійному котрому в смысле несправедливості «удобрения» уклад в последнее время не слышно, принялась отравлять воздух своим способом. Выпущая на свой обычный промысел с равнотю ввечера (доі до 10 час.) они уже к 11 часам успевают заставить историть воздух промышленности Б. Бердячевской, Петербургской (тепер вул. Щорса) и Вельской (тепер вул. Перемоги) уклад, что не нам в эту пору совершенно вредно и невозможно. Причинами разных ароматов, какими отравляет нас аскаваторы, служатся, конечно, ветрами и непригодными бочками... Аскаваторы позволяют себе утрусать «бойкотом» домовладельцам, кобурничалом их и неудовольствием, что их угодья копит в нечистоту, а ни одна котлованная аскаватор к нему во двор не заглянет».

Працівники цієї професії вдавалися до різних заходів. Так, як їм платили від кількості вивезених бочок (кожна вмщувала 65 відер) – за одну – 20 коп., то вони, бажачучи повернутися швидше до клієнта, не утруджували себе повним вивезу бочок до розташованого надвору міська, а залишали, як правило на Дзятківській, Сивиняківській (тепер вул. Дзятківська), Міщанській (тепер вул. Мазурівського). Другий секрет полягав у тому, що вони клили у бочки дошка, змішувачи таким чином їх об'єм і швидко збільшували кількість вивезених бочок. Поціліла стюкала за рухом аскаваторів, але через малочисельність першої цієї контроль був не дуже ефективний, і останні за свої дії відкидалися безкарними. Та навіть більше, намагалися диктувати свої правила, вимагали збільшення плати за кожну вивезену бочку у кілька разів.

Але діяльність аскаваторів – це тільки одна з проблем міста, поліції, місії

Для обителів

доведення боргів та кожні дві роки – квітень і жовтень.

Відомо, що поведінка і мораль людини ґрунтуються її освітнім рівнем, спосібом життя то ін. Життя в міському середовищі дає людині представлення одних і тих же моральних цінностей (честі, милосердя, інтелігентності), а другі – інше середовище (переважно робітничий клас). Прізви у культурно-освітньому рівні між цими двома світами була різниця, і цей дисциплінарний вплив проявлявся у багатьох випадках. Газета «Вольна» виходила у кожному номері багато привабливих зачіпок, які публікували на околицях міста. Мала перевагу культура її читачів, відсутність городян і освітленість, пильність – це головні фактори, які зумовлювали культурні витівки або вкрай неадекватні дії деяких осіб. Як стверджує газета постів таке парадокс:

«Справа про обивателів окрених привела нам в редакцію писемко з сльозами жалобой на велике отлучення городян на окрених. Для иллюстрации своего жалобанного обивателю приводит странную драку, разыграннуюсь 26 числа в 8 час. вечера между так называемыми «каретниками» Русской Слободы на Е.Бердичевской ул. против Госпитальной, у каковой лавки № 2. Обиватель утверждает, что в драку участвовало 11 чел. «каретников», что все кареты, так же как и сами каретники, безусловно пытались их разнять, что рана была заправлена варадом до такой степени, что «каретники» приходилось делать крик и обивать всю эту толпу, чтобы продолжать путь Бердичевской и при этом от начала до конца не было ни одного городянина» («Вольна» за 28 июля 1899 року).

«Не одна мирная свадьба на наших окрених не обходится без крупных ссор или даже драки, переходящей часто в настоящее побоище. Это следствие неостерожливости принадлежности каждой мирной свадьбы. Этот парадокс до того противоречив, что в последнее время на каждую свадьбу окрених на окрених свадьбу обивательными прислаиваемыми окрених

чине полтавського парку, складаючи як друг-трих городища. Часто однак буває, що в ці бляхисті дні поряд «замовляють» безсильними при расодвиженні бур'яни» («Волынь» 4 травня 1899 року).

«Найбільше удобної артею для діяльності безобразяквою являється Мадриковий уряд, благодаря ся крайче плавому освітленню і повному отсутствю на своїй улиці поодібних постов. Такой пост палачивою необхідно на улиці Дмитрівській і Мадриковській уряд» («Волынь» на 28 жовтня 1899 року).

«Дяки прями нмаки «наблизяки» доводит до крайче предетов, о чім свідатьшестрет хола бы слудуючий широкій пластужок мах/манского житля Ф. Т. 25 жовня, в 7 часов вечора, в усадьбі Мадричка, воле мах/манского так колода, на которого все жетяго западній сторони Мадричского набрант воду. Ф.Т. распаложился в мессе, с целью нмисловити якую-либоду из житляны, прохладящя на водой. После неколкокых пердочемлях помытов, вследствие ованывающягося ему содротывающя, Ф.Т. с яростью набросился на пододаващюю в это время к колоду 90-летнюю старуху и поволок ея в растукай воле колода бурчяк, при и саварякы над ней, на словах кривящяк на водой жониди пруслань наскале. Замычательно, что Ф. Т. жонит и жонит несколько детей» («Волынь» на 10 люля 1899 року).

У центральній частині міста будувалися різно буря дрібні крадіжки або красто крадіжаські витяги (розбавляючі старія, віско) чи трібі ді будничкоі підпалю «слітк». Но, для приладу, витяжок, ольжоний у площі «Волынь» на 4 травня 1899 року у земіті «Надля оверася».

«Крайче безобразякы плетм рашитрало в ночь на 2 мая на Киевской ул. воле ода «Архадия». Около 4 ч. утра из сада, вернее из наподлжилось при вні буфета, вышли трое колодах тедей, на которох ода служит столовомачинном городского управлчюна, а двое друтих – это товарищари шлюбо-манган М. и сын капитана Д. Подружничкой компаньи жакотелось помыти, но к их услугам нмакы лишь один одноконвойный конвочик, или по местному «штупк». Товарищари стали устриваться для одаи втройм, но конвочик на это заметил, что по распорядковому положеню он не вправе возить троих одоков. Тогда подружничья компаньи из долге друма, принялись высказывать конвочика, в раскйте воспользоваться друмакыи без его содействя. При этом одаи из безобразяквою был конвочика палкой, воле она не покомовалась, а друтих туюном его кулакыи и реалы на оденду. Только благодаря городковому и старийно подослыващюму кондуктору польского пути – безобразяквою одаи был положен конец, но при этом компаньи палка одаи обманеткой отпавом конвочика выли их, и они насталяи на том, чтобы не выхал с ними в участок».

Рішучо між двома світами, між двома культурними рівнями старала горілка, точякыи Ендмірн конвошня, воле ж ставал і словукальним чинивном хуліганськом або злочинном діі. Тому влада, передова громадськість міста

Торговля

із «Зеленим Змієм»

вимагали боротися з пияцтвом як надзвичайно ганебним злочинем. Промови владі та їх ефективність постійно повідомляла газета «Вольныя Завръта», у номері за 16 січня 1898 року йшлося про таке:

«Не лиц, пользующихся в прошлом году правом содержания пивных, в настоящем году большае количество не получило на это разрешения. На Павловске же не дано ни одного разрешения на открытие пивной. Кроме того, значительное большинство и на получивших разрешения пользуются лишь правом продажи пива на вынос, а не распиточно. Такое значительное сокращение разрешений на открытие пивных вызвало новый вид торговли, принявший с наступлением года самые широкие размеры – это торговля пивком, спускаемым под вымплом «фалек». Рассказывают, однако, что под этикетом «фалек» содержимое в бутылочках не имеет ничего общего с этим названием пива, и многие любители этого напитка часто выводят из «фалечного заведения» позитивный вывод».

Як правило, «фалечне» отделецьке мали так звані «мелочные павки» – магазинчик, у яких торгували сигаретами, кавою, чаєм, бутерблідами, конфектами, сиром, горілками, цукром і т.і. Для одержання додаткового прибутку продавали у «мелочных павках» піщанню самогонку, яка за мутної світлої копір мала назву «фалек».

У Житомирі існувало товариство трезвости, яке намагалося відвернути від згубної звички меланізація міста, проводила бесіди, лекції, відариваччи народі читали та народні чайні, де можна було за чаєм поспілкуватися, почитати газети. Однією з форм агітації були також, як їх назвали житомирці, «кучмаві бібліотеки»: «Этим названием можно назвать внутрен. собрания для народа в некоторых пунктах города местным попечительством общества трезвости. В внутрен. выставлены рисунки, художественно-просветительные все унаследованные последствия пьянства», – писала газета «Вольныя

19 травня 1899 року. Проте через кілька місяців газета зауважувала, що ці візанти не зникають вже з піарку. Разом з тим поміті були позитивні зміни діяльності місцевого товариства і місцевої передової громадськості міста, особливо у справі прилучення до книги. Про це писали «Вольныя» у листі «Страданье калезныя»: «Потребность в чтении среди высшего рабочего класса растёт все больше и больше. Наша бесплатная народная читальня призывает на помощь этой развивающейся потребности в книжках. За прошлый год одна посещенная было больше 13 тысяч, а с тех пор для выданья книги на дом, число читателей из простого класса всё больше увеличивается. Теперь уже не редкость встретить, особенно в летнее время на улице пловыня, камешника с книгой в руках. Местами вокруг читальни собирается группа его товарищей, чтобы послушать, «что скажут».

Книга в Житомирі

Приметним явищем кінця XIX століття стало, як уже згадувалося вище, зростання потреби у книгах. Їх збільшували книгарні та бібліотеки міста. У Житомирі 1899 року діяло три книжкові магазини: Союзника (П. Василь Савинович Червоношанський-Савурин (вул. І. Бердичівська, будинок Фельденкравна), дворянина Іосифа Іосифовича Западського (вул. Київська, будинок Сковороського); міщанина Мордехі Абрама Каліса (вул. В. Бердичівська, будинок Стариці), а також п'ять книжкових сіток: козацького реставратора Іосифа Станіславовича Поттінського (вул. Київська, будинок Катонської семінарії), Олександра Михайловича Курбикова (вул. В. Бердичівська, будинок Жураньова), міщани Герасима Абрамовича Екштейна, Мордехі Лейбовича Сковороського і Дукада-Бера Лейба-Ізраїловича (вул. на вул. Рабінів).

Газета «Воля» відмічала у рубриці «Містська хроніка» (номер за 29 квітня 1899 року) «Несколько лет тому назад вся книжная торговля в нашем городе сосредотачивалась одним только небольшим магазинком, дела которого были настолько плохи, что в результате являлась продажа всего имущества владельца этого магазинка с публичных торгов (магазин Бухденный). С тех пор и обстоятельства настолько изменились, что теперь в Житомирě насчитывается уже шесть магазинков (забуть, скільки варіантів) і частину книжкових лавок. – М. Г.). Також розширення книжкової торгівлі обумовлено przede всего некоторым увеличением у нас числа учебных заведений, а вместе с тем и большим спросом на книги. Но немаловажную роль в этом играют также и то, что в последнее время книжная торговля считается наиболее прибыльной исключительно благодаря значительному обращению в продажу подержанных книг. При такой продаже в пользу книжоторговцев поступают самые безбоязненные проценты, нередко доходившие до пятидесяти».

В умовах кожного дефіциту зростає популярність бібліотек і читальні, яких у Житомирі було кілька. Одна з бібліотек була при книгарні Савука.

діла також міська bezpłatна читальня, яка однак переживала досить не кращі часи. Газета «Вольныя» у номері за 24 лютого 1899 року писала: «Безденежжя в медіанській управі доходить до того, що незважаючи на існуючий приговор місцевого медіанського об'єднання об'явити на урочення средства городской бесплатной читальни по 25 рублей ежегодно, эта болон чим сокращена сумма осталась по вносимой за последние два года. На все требования читальни для бюджета которой 50 руб. вымот очень существенное решение, получился из медіанской управы категорический ответ: «денег в управе не имеется», что означало в управе вот уже почти год не получают зарплатный...».

Звичайно кряду фінансову підтримку мали публічна бібліотека. Наприкінці 1899 року Міністерство внутрішніх справ Російської імперії виключило скоріше фінансування її у сумі 800 рублів. Публічна бібліотека мала кілька відділів і постійно поповнювала свої фонди. 1900 року ця бібліотека переїхала у нове приміщення на вулиці Ново-Жандарьській (нині вул. Пушкінська). Тут було відкрито музей, який став ще одним осередком культури.

Також діла бібліотеки, про яку газета «Вольныя» 2 листопада 1899 року писала: «Бібліотека чиновников Золынского губернского правления, состоящая во владениях вице-губернатора П.П.Катаня, при ближайшем участии старшего сановника губ. правления П.В.Сельского в настоящее время является одним из лучших подобранных коллекций книг охранения. В библиотеке имеется полное собрание 27-ти с лядском классическая русская и иностранные. Настоящее богатство библиотеки составляют журналы и современные издания: до 115 различных журналов и разных по временным изданиям охранения, большая частью целиком с 1885 года. На двох с разрешения руководителей библиотеки стали издавать книги наборщики губернской типографии, которыми все почти стали очень редкими изданиями библиотеки».

Міський театр

Одним із головних центрів культурного життя міста був театр, нова презентація якого збудована ще 1856 року за проєктом архітектора Штрама (малі - фліяриєніа на вул. Пушкінській). Тут відбувалися вистави, концерти, танцювальні вечори. Проте відвідувачів не заохочували навіть зі встановлених тут порядків і правил. Газета «Вольна» публікувала листи незадоволених людей. Так, у номері за 28 жовтня 1899 року читали: «Нам прислали писемко, в котором посетитель театра обращает внимание на необходимость упразднить вредной обычай – начинать спектакли далеко за полночь. Часть публики не ходит вовсе в театр, не желая засиживаться, но скотью шла бы, если бы знали, что спектакль закончится в 11 ч. вечера, как это принято за границей. Правда, при таком порядке отлучалась бы несколько человек, обедаясь в 6-7 часов – но это и без того отлучаются, за то выиграло бы огромное большинство публики, которому трудно вернуться с окончанным спектаклем в 1 час ночи».

Інший дописувач у номері «Вольна» за 9 січня 1900 року звертає увагу на іншу проблему: Невгодно слов о галерее театра (за писемом в редакцию) «... начал с того, что за армявские верное платье называется с каждого посетителя 5 коп.; но администрация театра, очевидно, своеобразно понимает слово «верное платье», если располагалась не привлекать на зрелище калов. Можно себе представить, как должно себя чувствовать в продолжение 5-ти часов в залежка в атмосфере, нагретой до точки трансвальной температуры¹. Нисколько при великих остожах, протряхива пальцы, не подают билетиков с номерами, поэтому когда после представления каждой стелает найти и выбрать свой номер, поднимается такой шумок, такая давка, что опасать этого нет возможности. Рекомендуем любителям сильных ощущений отъ армявца».

¹ У той час була Трансвально-ська війна у південній Африці і воєні - трансвально-ська спелкабу широкого поширення.

Зато какие «добрые нравы» у наших галерейных посетителей! Несмотря на полную возможность забрать туговую порховую шубу, вместо собственного выдранного пальто, такая «неделикатность» никогда не случается. Счастливые ещё, что «гастролируя», заглянув последнее время ювелирками нагапетками, не продавали ещё об этом обстоятельстве.

Ищите на нашей галерее и «украины». Хотя за место здесь платят дороже, но нельзя сказать, чтобы публике там было удобнее, чем в райке. Так как купоны эти выносятся высоко и близко к сцене, то увидеть что-нибудь могут только люди, занявшие первый ряд стульев, также слышанным может быть только 4, а билетов выдаётся 8. Выходит, что товарищество «на купон» выручает больше, нежели на лавку.

Цены на билеты до театра были десять процентов, особенно на выступы знаменитых артистов, и далеко не копейки мёр двенадцати собою же естественное удовлетворения. Сплошество у «Вальми» поводом тако: «Концерт солистов Его Величества Н. Фитнера и г-жи Моды Фитнер состоится в Житомире в городском театре 19 мая в среду. Концертоваты артисты на значимые скромные средства большинства житомирских меценатов и всем вниманию сравнительно доступны: лавки 15 и 12 руб., кресла от 5 до 1 руб. 75 коп.». У попередних номерів газети, анонсуючи цей концерт, редакція зауважувала, що початкові ціни, які виставляли ці артисти, – завжди високо для Житомира. Тому ціни були дещо знижені.

Культурне доділля Житомира

Помітно діялишими були концерти на концерти, які відбувалися у жіночій гімназії або у залі товариства класичного кредиту (з поборомом у 1899 році його припинили, театр тут мінявся). Про це повідомляють оголошення в газеті і відгуки подякувальні наступні: «Сьогодні, во вторник 14 августа, в зале женской гимназии состоится только один концерт принадлежностью Харьковской оперы «Метро-опера» Евгения Михайловича фон-Томаса. Балеты продаются в музыкальном магазине И.О.Королевича» («Волянка» за 24 серию 1899 року).

Але бачимо, культурне життя міста було дуже насиченим, кожен знаходив на свій рівень і смак вірю очкам для душі. Наприкінці XIX століття великої популярності почав набирати сьєрнатограф (перший винахідник у Житомері сьєрнатограф Комаровий 1878 року). Але поки жодного стаціонарного сьєрнатографу у місті не було – ніко діястрували заїждчі особи. Зокрема про це повідомляла об'ява: «Сід "Аркадія". Театр. Сьогодні, в четвер 29 июля, в 9 часов вечера, чтобы познакомиться представляемое сьєрнатографа в дить возможность в воблестым людям поощать эти сьєрны – двакудильськ по вьєрост фотографии сьєрнатографа настоящего Ливнера, имькодаго громадамый успех во всьєм мире, будет дано сегодня безотплательно прощальное представление с новыми 100 картинами, в трех отделениях, по обьєднательным ценам. Подробности в афишах. Балеты заблаговременно можно получить в касе театра. Лица, покупающие билеты в театр, на вход в сід не платят. Главной демонстратор, французский гражданин Ж. В. Держон».

Людє з незаблганними нитатами сьєрнатографа виступи сьєрнатограф у кафе-платанах – ітєрєсєтєтє публїка вьєвала це пьєрєкє жєтрем, а пьєрї мє пьєрєвєнємє подїбного рївня мьєтєствє зрєком вьєсокої куьєтєрї (у пьєрєномє П вьєвєлєнєї). Такї вьєстурї вьєкьєвала зрєтїчєї зарївєнєвє з бєку сьєрнатографа вьєсокого мьєтєствє. Це, зокрема, ітєстурє пьєтє до рєдакцїї, опублїкованєї у комєрї газєтї «Волянка» за 16 лїтєвє 1899 року.

«Наряду с некоторыми в последние время новыми в Житомире известными подлинной культурности появляются явления культуры наследуются инфантилизм, шизоидность. Отправляясь в «Арадия» посмотреть сиколограф, мы в театральные зрелища случай повести и поспрашивать в саду шизоидности на открытой сцене. Если шизоидности вообще не представляет собой нравственно-эстетического различия, то «арадийская» шизоидности своей грубостью должна шокировать своим неразумием и нестремительный вкус, а некоторые программные номера по своему содержанию представляются совершенно нежелательными на на какой публичной сцене...».

Таким, не до необходимого жанру ставился «сцена интеллектуала до выступления артиста. Тому артисту дало «бюджетно-спонсорская реакция на театральном выступлении, про эту писала газета «Воляны» у номере на 22 вересня 1899 року: «В понедельник 2 сентября в театре "Творчества" состоялся второй дебют русалки – сестры Нимфа. Представьте себе два рыб, играющих в воде, и вы будете иметь представление об этих замечательных русалках. Равнина только в том, что эти русалки, оставались под водой далее, чем это дозволено для человеческого существа дышать, забываясь такими водами, как питьё, еда фруктов, курящие сигары и т.д. Зрительское мнение совершенно и надо удивляться, что наша публика, по мнению остаётся равнодушной к тому, что устраивает, беспрерывно, известного искусства».

Але парк «Арадия» біля цілого був свого театром, на сцені якого виступали місцеві і приїзді артисти. Хоча Житомир у той час став майже цілком артистичним містом, проте російське мистецтво також викликало певне надіявлення. Свідченням цього є відгук у газеті «Воляны» на 19 вересня 1899 року під назвою «Малоруські спектакли»:

«Постановлена вчора на сцені театру "Арадия" 5-ти актова драма "Царина Алі" привлекла массу публики. Театр был битком набит, а к первому ряду пришлось приставлять стулья. Со времени постановки вышло горюда артистом Орловым житомирці: не помнит такого стечения публики, это объясняется в большей мере симпатиями, которые постепенно завоевывает гостица у нас малорусская турпка. В заключение несколько слов о самой публике. Не говоря уже о том, что добровольное клаверство¹ вчора особливо дало себе чувствовать и в самых патетических местах являлось каким-то режиссёром двосоняком, воскресные публика показала вчора, что она не только не имеет вкуса различно в театре, но не понимает даже того, что происходит на сцене. Какой-то подпольный, полый артистка смешок раздавался по зале в момент страстных ласк Алы и Васыля, за этим – требовали "бис"».

¹ Клаверство – одержимість відраженні душою собі три актора, під час виступу клаверта у потрібних місцях голосно мандрував, кричав «біс» і т.д. Добровільне клаверство здійснювалося з масовою підтримкою.

Тут знову газета відкреслювала різницю у культурному рівні двох світів, але разом з тим відзначало, по-перше, що інтелігентна публіка все-таки впливала на простонарод, принаймні дотримуватись стишав верб, по-друге, остаточно все-таки тагнувся до мистецтва, насолоджувався ним, мислено і не завжди гасючи здруміти його товкцію.

Ще одним видом дозвілля житомирців було відвідування спортивних змагань. Вони у той час ще не стали поширеним явищем, однак поступово набували все більшу популярність. Газета «Волянь» 10 жовтня 1899 року повідомляла: «Сьогодні на цвиндароме обшестія житомирських веспосвядаств состоится интересное гонки с участием приважен гонциц и гондарков, во главе которых находится известный человек Петуроманский». Тоді цвиндароме розміщувалася на вул. Кашперівській (тепер вул. Бориса Туга).

Далі йшло назад, на кілька 20 років до тих подій, з подивом відзначаємо, що їди на велосипеді тоді вважались надзвичайно для здоров'я і лікарі застерігали від цього захоплення. Цікаво прослідкувати еволюцію велосипедів та роль велосипедів у житті людини.

Життємірний жовтий Відеон на «кіскафрессе»

Сьогодні ні в кого немає сумнівів щодо користі поїрок на велосипеді. Крім, певняк спортивна тобою погляд на це були завжди протилежні. «Вольфський губернський відомості» на 1873 рік, писали у довідці «Вільямне велосипедом на здоров'я» «По закінченню великих гонок, професор доктор Оттольєр висловився наступним образом о вредном действии на здоровье велосипедов: "Людам, по відомому, єще мало громадской смертности, господствующей у нас, ибо явнее явная способность устремит, с какой легкостью повсюду забавляться велосипедом. Но подлежит сомнению, что чрезмерное упражнение мускулов, необходимое при управлении велосипедом, легко производит не только гипертрофию (разрастание) всех мышц, но еще προκαляет разные болезни сердца, в сердце и атеросклероз".

Проте, незважаючи на застерігачі висловлювання авторитетних медиків, популярність велосипедів зростає, усвідомлюються можливості їх широкого використання. Так, на початку 70-х років XIX-го ст. велосипеди почали використовувати в італійській армії (про це писали «Вольфський губернський відомості» у 1873 р.) для під'їзку, переміщення поранених, легких гарнат, військового спорядження. У 80–90-ті роки цього ж сторіччя у багатьох європейських арміях з'являються і сановатні роки.

У той час велосипеди називали «кісткопробами», адже вони мали жорстку конструкцію з рівновеликими дерев'яними колесами, піднятимися малими обрими. Згодом дерев'яні колеса змінили колесами з товстими металевими ободами, шпандарями. Після з 1880 року почали використовувати пневматичні шини.

Як експеримент було створено модель велосипедів з відсутнім переднім колесом великого діаметру (160–180 см) і заднім колесом діаметром 30 см. Цей тип велосипедів проіснував близько двадцяти років. Нарешті 1893 року в Англії сконструйовано так званий «безшпиньний» (шпандар) велосипед, який в основних рисах зберігся до нашого часу, поступово вдосконалюючись.

З 1899 р. у велосипеді почали застосовувати металізм переключення передач. Свідченням зростаючої популярності велосипедів стали гонки велосипедистів, включення їх у 1896 р. у програму Олімпійських ігор. Владам було зрозуміло значення велосипедистів і у Житомирі, що виразилося в організації зацікавленість мешканців міста. Про це нам розповідає газета «Вольны» за 1901 рік «Местный кружок велосипедистов-любителей, желая прийти послужити на помощь гласному благотворительному обществу, задумал устроить на двох дорогах в воскресенье 29 июля большие гонки. С этой целью устроительны гонки приглашены из Киева для приезда участво в гонках лучшие гонщики гонщика В.Л.Турченко, Висоцкий, З. Колян... В виду общественности дела, не в пример обычным гонкам, будет устраиваться входная плата для всех, даже членов Житомирского благотворительного общества».

Тоді ідея про велосипедів ідеального автомобільного, французького або німецького виробництва. Коштувала вони 45-70 руб. (за поч. XX-го ст.). В Україні перші велосипеди почали випускати 1918 р. У Харкові до 1924 р. їх виготовили 2300 штук. Ось таку ціною історію має згадувати, на перший погляд, велосипед.

Міжнародний туризм

Одним із видів культурного відпочинку були туристичні надрізки, про які розповідала Газета «Вольны» 31 січня 1898 року: у статті «Загравляючыя круговые поезда»:

«К весте вышедшего года на петербургской городской станции будет введена продажа билетов для круговых поездок за границу. ...Желающим воспользоваться круговой поездкой надо приобрести билет, доезжать до границы по обыкновенному билету, а билет круговой поездки будет действителен собственно только со границы и обратно до границы».

Продажа билетов производится через французское общество экономических поездок в Париже. На станции же в Петербурге имеется список готовых двадцати маршрутов для поездок по Германии, Австрии, Франции, Бельгии, Швейцарии, Италии, Швеции, Норвегии и Дании.

Пассажир собирает один из них, выдает потребное для него количество билетов (I и II классов) и при телеграфном сообщении с Парижем он получает нужные для него билеты через 5 дней. Если же пассажир пожелает сам самбирковать себя маркуту, то за отправление его за границу уплачивает 3 франка и получает требуемый билет через 15 дней. В случае письменных сообщений, срок увеличивается на 5 дней.

Такой способ приобретения билетов имеет то преимущество, что вы можете воспользоваться и провозимыми вами, выписывая билеты от петербургской городской станции. Билеты круговых поездок действительны в течение 60 дней, исключение срока начинается только со дня выписки на билет шпильки на русской пограничной станции. Преимущество круговых билетов, понимаю, конечно, весьма солидной скидки, состоит в том, что пассажиру не надо складывать денег на обратный путь. Сверх цены за билет пассажир должен заплатить 3 процента их стоимости в пользу городской станции за ее услуги.

Маршруты:

4) Греница - Вена - Зальцбург - Мюнхен - Ульм - Штутгарт - Карлсруэ - Страсбург - Париж и обратно в I классе - 136 руб. 87 коп., в II классе - 91 р. 83 коп.

7) Версболово - Берлин - Кёльн - Люттва - Париж - Страсбург - Карсруэ - Мюнхен - Зальцбург - Вена - Краков - Вена - Лямберг - Подмосковск. В I классе - 143 руб. 87 коп., в II классе - 100 р. 99 коп.

14) Петербург - Гельсингфорс - Стокгольм - Кристианна - Готоборг - Гельсингберг - Гельсингор - Коппенгаген - Копен - Гамбург - Кёльн - Брюссель - Париж и обратно через Берлин - Версболово. I кл. - 167 руб. 1 коп., II класс - 136 р. 58 коп.

15) Греница - Вена - Зальцбург - Инсбрук - Арль - Цюрих - Базель - Париж - Лион - Марсель - Генуя - Пиза - Рим - Неаполь - Рим - Флоренция - Болонья - Венеция - Вена - Греница. I кл. - 189 руб. 70 коп., II класс - 138 р. 13 коп. ».

Сьогодні подібні подорожі коштують від 400 євро і вище.

Найдавніший пам'ятник у місті

Орбіан з найконтинентальнішою подією культурного життя Житомира кінця XIX століття було відкриття пам'ятника О.С.Пушкіну, історію з відзначенням 100-річчя з дня його народження. Газета «Вільно» не тільки відслідковувала увесь процес робіт, а й висловлювала свою думку щодо облаштування навколишньої території біля пам'ятника. Так, у номері № 30 квітня 1899 року читаємо:

«С 30 апреля приступлено к работам по сооружению памятника Пушкину. Прежде всего приготовлением камня для укладки фундамента. Памятник, как это уже решено, будет воздвигнут на первом бульваре, а именно на месте от воды от него.

Можно быть разного мнения о том, насколько вообще место, избранное для поставления памятника, удачно. Но во всяком случае, если уже вопрос о выборе места решен безусловно, то следовало бы, по крайней мере, убрать будки – быкалейную и с сельтерской водой, расположенные в двух шагах от памятника. Было бы чересчур видеть памятник величайшему русскому поэту фланкеровавшимся с боков такими зачуханными. Мы скорее подали голос за то, чтобы вокруг памятника была расчищена для детских игр, на подабие той, какая устроена в петербургском питомнике саду вокруг "дедушки Крылова".»

Некілька місяців газета писала, що пам'ятник Пушкіну відкрито 26 травня 1899 року на 1-му бульварі і що побудований він на зібрані добровільні благодійні гроші за проектом цивільного інженера М. В. Зетакі, а біля виготовляв Г. Г. Олександрович на заводі Вайнштейна і слова:

Вже на місцях газета зауважувала: «Первый бульвар, к правлению которого в более благообразный вид приступлено было тот час же после сооружения памятника Пушкину до сих пор упорядочен лишь каменоловню, металлургическая рвайтка, которой первый бульвар обводится по образцу второго, дове-

два тижні до повноцього, тому що на упорядкування 1-го бульвару вилановано тільки 600 руб., а на 2-й – 1500 руб.». *Львівська міська рада*

І вулиця Старий бульвар є улюбленим місцем відпочинку жителів, а пам'ятник С.С.Пушкіну – одним із головних історичних об'єктів міста.

Благодійність

як громадський обов'язок

Навесні 1889 року Поволожск зазнав некрошеної сивої сиротини голод. Жителів міста образило відчувати на це бід, бачили, в міру свого матеріально-го становища, допомогти голодари з цього краю. Середньої класи вирішили прикладі благодійних поєрток, що їм писала газета «Вольны» 9 і Ю травня:

«Не по дню, а, можливо, славно, як часом рахуві стисок жертвовацелей на Вольнскую статистику для голодарица Поволожского края... Кто поєт серебряную брошку, канканюю браслет, кто обручальное кольцо. Старшая сестрица поєт за руку милостивого братицка и записует, что она принесла для голодарица по 5 руб., подаренные им дедуцкай. Дедка вышарского приноца при-сылает свои копеечки и между ними один "неизвестный" даєт 5 коп.

Солдаты 1-й роты 19 полкотоного Костромского полка, по собственому побуждению решили отказаться от традиционной "чарки", которая им полагается ослодот, в день ретного приццанка, с тем, чтобы выручка установленные на случай отказа от водки деньги, пожертвовать на поєтку голодарица».

Слід відзначити, що благодійність у той час була призначена суспільним явищем, громадською ініціативою, яка намагалася допомогти, як краю, так і соціально-економічно високим верстам населення. Для прикладу, 9 травня 1889 року, як писала місцова газета «в небольшом фаягале т. наз. Забейкиском переулке поєтке Губернаторского сада состоялось скромное торжество: было освящено армянское поєртвенное основанное месца два тому назад К. К. Друзе-Борковской приноца для безправных детей. Нам. Арт. Терещенко и барон И. М. де Шодар пожертвовали: первый 1000, второй – 1000 руб.».

Почасним членом товариства лікарів Вольнської губернії обрали М. І. Дуранина – за те, що він пожертвував 19 тисяч рублів на побудову пологового арестуку у Жаломари.

Найбагатші люди міста завжди внесли свою, і нерідко вагому, частку для благодійної справи. За їхнім прикладом і інші багатші передувалися, роб-

для доброчинні помертвували у різкій формі. Так, газета «Вольныя» 12 травня 1889 року повідомляла: «Открыто одноклассное училище для детей фабрично-заводских рабочих. Инцидентер – старший фабричный мастер П.Е.Ковалков. На содержание школы пивоваренный завод Милгачева и Якса обещал внести ежегодно по 100 руб., землостанция – 100 руб., Холодково – 75 руб. и т.д. В общем – 1100 руб. П.Е.Ковалков помертвовал училищу 168 копеек своей работы, которым были выставлены для продажи в помещенные публичной библиотекой, в магазине Шнейберга и др. местах. От продажи 110 копеек образовалась сумма в тысячу с лишком рублей, которая пошла на оборудование воскресного училища (по Вальской ул., на углу Сажной, в д. № 17). Заведует и преподаёт приглашённый учитель А. М. Абелет. Квартира обходится 324 руб., содержание заводского 400 руб., землостанция 100 руб. (за рік – МЛ.)».

Порушення спокою старого Житомира

Всі ми, постійно перебуваючи в шаленій кризовій котлі, цілком будь-яку можливість насолодитися відпочинком, навіть просто насолодитися тишею, розкішаєш на своєму улюбленому «моторі когось другого» – диванчику.

Але, мабуть, кожен пізнав відчуття, коли його релаксацію порушував або приїжді за стіною, де сусід запінає ремонт, або надто високе запровадження у спільній майбутньої Світлани Лободы, або пестячий жарок підлітка під вашим вікном і т.д.

Подібні проблеми «розвинулися» знову мешканцям Житомира і у віддаленому минулому. Так в газеті «Вільність» на 8 червня 1897 року дописувач скаржився: «Наша коммунда жуть на такій незвичайній по багатьох отношениях улиці, як Михайлівська, а, на ролі з другими обитателями улицы имено так же коммунда подвергаться престолям диклявского произвола. Необходимо заметить, что диклявскими духи выдольдано совершают свои "рейсы" по Михайлівской улице в 8 и 10 часов утра, в 3 часа дня и в 10 часов вечера. Выезжая на диклявского двора с В. Бердявешской, коммунда эти, направленные диклявском рожиавом, управяются кааком-нибудь деревом в пачоло, с первых же шагов старюкста, что пот-де, как они поедом... "Бороме" агчюли по Михайлівской во всю, а для поощрения их к этому воотхца делает три, четыре, десять, сколько диклявсорюдуют, выстрела бичом и победившюи, нарушюи тиашюи, выставляю в ушюи одрегнүтүи десятка лях, поворачивают на Киевском ушюи, сде, коммунда, пруть подосрүтүи бичом, свора оставают и черрешюи диклявские вступают в свои права. Кому нушюи такое гүрүи-ушарские дошюишюи отшюи, отшюишюи свой век, рыдывшюи по ушюишюи города и престом в рыдшюи время, когда шюи стаят или отшюишюи? Смышюи, коли коммунда, мюишюи и ушюишюи, в шюишюи шюишюи шюишюи до смерти, но в городе прашюишюи шюишюи, без выстрелов бичом и шюишюишюи с шюишюи детей и престомшюи». До речі, ці диклявские, які курсували до Києва, Бердичева, Новоград-Валківського, дійсно були дуже повільні, рухалися зі швидкістю 7-8 кілометрів на годину, і хоча місця поділу-

тися на класи, однак усі пасажери миттєво втратили впевненість. Сумісно так описував поїздку на двоїмачі: «Пасажир берє билет 1-го класу. С него берут 4 рубля. На этом и кончается галлоуцизия первого класса, так как его немедленно переводят сразу в 3 класс, доки был показана... По пути нам приходилось постоянно вставать и следовать по способу иванно двоячюна, дабы хоть немного облегчить несчастных класч, именуемых помятыми, иногда приходилось поднимать двоимачис. В этот спозидала на четири часа. Очевидно, пасаажеры пласо-воляа его. Говорят, что скоро кончат пасаажиром поднимать, как лошадей».

Серед порианнєв тїмї були і продавці солодкого товару. Ізгадуваний вивєн доживуєт скаринька: «Теперь два слова о других нарушителях общественной тишины и спокойствия – о мороженщиках. Большая дубина висит на своей иждной, нада-попалить, только карусе мороженщикам и орет... Но как орет... Кажется, что его в эту минуту режут, его огривили, на ком он сидит, выдернули на дыбу, его колесуют, растаркот между двух слемей! Ничего этого нет: он только продает мороженное и кокетт заставить нас купить эту, чаще всего мерзость, чтобы только на время прекратить этот думираидракционный крик. Убивать их, кто может!».

Покупцями морожана у тїмї порианнєв, як правило, були прості люди, як ів тєдї називали – «дуї-продвїяки». Продавцї мїсїдїа морожана бїжачочку у маленькій стаканчик і дївали йому також дерев'яну лїжачку. Стїлєчї поблизу продавцї, покупцї ів морожана і, заїбїтїчїк «страшнї», помертїа стаканчик Морожаннїк прострав його своїм малюничїм рунїчїчїком, і посуд лїжочку був готовий до використання. Сїмїдїа публїка сїжїуєтїа морожанем у кафе або ресторанї, де воно подавалося «тарїжированном», тобто з фруктами і ягодами, у спеціальному посудї.

Буян зі садів в Житомирі

Невдовзі рік надвигався на дуже урожайним на вітуса. Прім, рбайовні госпо-
дарі змогли виростити і зібрати чимало цих цінних і корисних плодів. На жаль,
тепер вирощують невелику кількість сортів абрик. Не те, що колись...

Понад 100 років тому у Житомирі, а також в околицях нашого міста – у Пи-
щіві, були розквітані сади, які виростили тоді сортами ромайтям.

Доглядав їх на середній частині землі садівник, як вказує «від Босан, Іван Іва-
нович Перетер, чей на сподобався». Допомігав йому син Ясена. У садку
налічувалося понад 46 тисяч дерев, переважно абрик, яких було 67 сортів:
ревет обертана, джандатоме рофрасте, ревет аманатнай, левін кондовський,
земле каменне, мішанське з Пальміри та багато інших. Крім того, вони
вирощували групи: арданотта, жорновська, чеська – загалом 12 сортів, а також
слива, чаршні, вірус, смородина, малина, вишня, грицька горіва, багато
сортів троянд. Садівник Іван Перетер купував з імператорських садів в Умані,
Ятті, Кішчаніві, Саршані. Завдяки постійним зв'язкам із відомими садівника-
ми Європи – Локасом із Вюртемберга і Ланасером з Орлеана – відбувався обмін
садівниками. Перетер передавав зі свого саду садівників за ціною, великою за
ту, що ставили колись садівники, і завжди супроводжував письмовими
рекомендаціями стосовно догляду за деревами. Кондитери закуповували у
нього фрукти і використовували «сухе варення» (лилії – цукати), але дуже
цінувалися серед аристократичного людю Києва, Петербурга, Москви.

Ціна Землі

Сьогодні більшість населення не має страхів за вартість землі. Дякує за це здебільшого ринкову ціну земельної ділянки в спекулятивному (це стосується землі у місті та його найближчих околицях), інші вважають заповітом (особливо землі у сільській провінції). Тим, хто при владі зараз, це безумовно надією можна на великій акціївати у селі земле (різними способами, переважно на існуючій ще території на продаж землі). І чим ширше світлом, чим у більшій безпеці вони ставляться, тим довше і швидше вони продадуть свою землю. А земля насправді дорога – і це добре знають ті, хто при владі.

Дорогою земля завжди була у місті – її продавали в розрахунок на десятинами (1,2 га) як польову, пашарядну, а квадратними сажнями (1 сажень = 213,36 см). Глядя «Волянь» у комерсі на 29 квітня 1899 року повідомляла у газеті «Круглий світ»: «Дуже на востанні капіталістично приобрели 26 апреля обширную площадь земли по Киевской ул. (около пяти десятин), заключая в значительной части садом «Эльдорадо» и ожившими рядыбами. Цена составила по 3 руб. за кв. сажень, но еще в тот же день покупателям дали 6000 руб. «отсчитывая». Тобто, «отны» конструвала близько 110 руб., гектар, відповідно, – 11000 руб.

У сільській місцевості у дореформений період (тобто до 1861 року) земля була досить дешева – 25–30 руб. за десятину. З розвитком ринкових відносин, що супроводжувалося і збільшенням врожайності сільськогосподарських культур, зростала і ринкова вартість землі. Наприкінці XIX століття десятина землі продавалась вже за 100–150 руб. (в залежності від родючості ґрунту). Приватська земля була, безумовно, дорогою. Це ілюструє ще одне повідомлення у газеті «Волянь» також під назвою «Круглий світ» (номер за 16 грудня 1899 року): «вчера в отсюда в конторе конгреса А. А. Семковского совершалась продажа на аукцион Дельца, которое владел его М. Н. Дурман продаю за 1.100.000 руб. одесской фирме Магровардато и С^н».

Враховуючи, що в того часу все подорожувало і продавало, і вена – співставне ціна таліани та сьотодівіани – і вивагте вірагіру вагіть вена у сучаїній період.

Для прикладу, список на 19 верста 1899 року ціна на базарі у Житомирі була така:

- пшениця – 75-80 коп. пуд (16 кг);
- жито – 55-60 коп. пуд;
- м'ясо свиняча – 12 коп. фунт (400 гр.);
- сало – 15-18 коп. фунт;
- яйця курчі – 20 коп. десятка;
- капуста – 3-6 коп. голова;
- морква – 2-3 коп. пучок;
- баклажани – 40-60 коп. коша (60 шт.);
- м'ясо цибурі – 25 коп. (у м'яку 10-12 фунтів);
- м'ясо чашки – 30 коп.
- вершкове масло – 35-40 коп. фунт;
- гриби білі сушені – 60 коп. фунт;
- капуста – 10-15 коп. одна;
- віл дрів – 1 руб. 30 коп. – 1 руб. 50 коп.

Промислові товари і послуги:

- золотий механічний годинник – від 25 руб.;
- срібний механічний годинник – від 7 руб.;
- вантаж у твердій обшивці – від 1 руб. і вище;
- термінова доставка містом «парочина» – наприклад, в Житомирі у троїнів – 75 коп.;
- відвідування панаї – від 20 коп. і вище;
- візит до сім'я – 30 коп. за пораду, рекомендації.

Порівнюючи ціни, безперечно, потрібно брати до уваги опиту праці різних верств населення. Списки на 1899 рік вкладає сім'яній одержувач 1000 руб. за рік, вивідувач одностанного універса – 600 руб., найманій сім'яній-спідарській робітниц – 25-40 коп. за день, пенсія відставного офіцера – 250-300 руб. (з вивагте від ванаї) за рік.

Литературно-повіслювденного життя

Газета «Вольна», редактором якої був Г.І.Короняцький, на своїх сторінках друкувала у офіційній частині імператорські укази, роз'яснення до них, повідомлення про нові закони у Російській державі і у шведському краї – у рубриці «Місцья хроника». А також про поїзди до Варшави, про курйозні пригоди в різних країнах. Зокрема, у публікації від 23 січня 1888 року: «Война с фартом».

Законодавчий збірник штату Вирджинія в США. Америка об'явила війну с фартом. В силу нового закону, підтвердженого огромним большинством голосов, в штате Вирджинія воспрещается всякого рода условьями за козодыми девизами, похвалюющими како-либо учебное заведение, не исключая университет. А именно: воспрещается провокати, любовничать, писать флеттиски (за нависладе любовного письма виновный наказується 50 долларам штрафом или месяцем заключения). Далеко делюидней статей и похвалюваний на этом заветях платит 10 долларам штрафом. Молодежь обогато краям издольвала юным распоряжанием и на 15 января ставила "meeting people" с целью протеста. Особенно энергичную деятельность проявляют молодежь девизи, основываясь на том теоретическом принципе, что новые распоряжания вызовут сильный рост процента старых дев.

ЗМІСТ

Загальні відомості про Житомирський повіт на 1899 рік

3

Облікова міста

5

Будівельний фонд

7

Початок промислового руху у Житомирі

8

Картонна промисловість

12

Така різка конкуренція

13

Кора мовеса

15

Два світи

18

Зарплата і «чоловічий світ»

18

Кішки в Житомирі

29

Міський толер	12
Культурні досвіди житомирян	14
Житомирська любовна ідентичність на екранотерапевтичній платформі	27
Міжнародний туризм	29
Найбільшакі пам'ятники у місті	31
Екологічність як громадський обов'язок	33
Порушення трудової сфери Житомирці	35
Були й сади в Житомирці	37
Міжкласи	38
Питання щодо повсякденного життя	40

Науково-популярні видання

МАХОПІВ Товариство Любимого

Історичні етюди про Житомир

Випуск №1

(1898-1909 рр.)

Випуск в редакції

Технічна редакція та верстка – Т. Бонорак

Коректор Г. Міхорін

Дизайн обкладинки – Р. Пилипосюк

**Одна година з важкого правового
вирішення «Історична справа про Житомир»
наступивши у фонд підтримки
палаючих улам і вчителів м. Житомира.**

ISBN 978-966-3469-15-1

Видання В. В. Котвицький, 2018

Свідчення про внесення зробила видавничої справи
до Державного реєстру видавців, установників і розповсюдників
видавничої продукції ДК № 2458 від 23.05.2007 р.
18014, Гарків, м. Житомир, вул. Кафедральна, 3а.

Підлягає до друку 18.05.2018 р.

Формат 78х100/16. Папір-офсетний. Гарнітура Times.
Тираж друку, арк. 5,55. Обл.-вид. арк. 1,39. Фін. арк. 1,75.
Тираж 1800 прим.

Відруковано в приватній друкарні «Сонечко»
підприємств В. В. Котвицького,
м. Житомир, вул. Кафедральна, 3а,
Сейбишків, арк. 28, № 1807 від 23.05.2007 р.

